

درآمدی بر شناخت و سنجش فقر شهری

مهندس بتول مجیدی خامنه^۱ و علیرضا محمدی^۲

چکیده:

عمده تلاشهای گذشته متوجه تعریف، سنجش و تبیین فقر به معنای کلی آن بوده و به شناخت، سنجش و تحلیل فقر در مقیاس شهر و محلات شهری توجه کمتری شده است. در این نوشتار ابتدا مفهوم فقر شهری تشریح و سپس ابعاد و برخی نماگرهای آن با استفاده از روش مطالعه اسنادی معرفی شده است. در ادامه، ضمن دسته بندی شاخصها، روشهای سنجش فقر شهری با تأکید بر بُعد فقر و نابرابری درآمدی و پولی معرفی شده است. هدف اصلی این نوشتار طرح توجه به شناخت دقیق ابعاد مختلف فقر از طریق روش های رایج است. فرضیه اصلی پژوهش این است که ریشه یابی، شناخت و پهنه بندی فقر شهری از طریق روشهای کمی و کاربردی گام نخست در جهت برنامه ریزی و سیاستگذاری کاهش فقر است. نتیجه این که فقر شهری از طریق نماگرها و شاخصها مسیر کوتاه را جهت تعیین محلات و پهنه های فقیرنشین شهری فراهم می نماید و برنامه ریزان و سیاستگذاران را در ارائه برنامه ها و مدیران شهری را در اجرای برنامه های کاهش فقر شهری یاری می رساند.

واژگان کلیدی: فقر شهری؛ نماگرها و شاخصها؛ سنجش فقر شهری.

۱- عضو هیات علمی گروه جغرافیا، دانشگاه شهید بهشتی

۲- دانشجوی دوره دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه شهید بهشتی

مقدمه

امروزه در تلاش جهت تحقق توسعه انسانی، سنجش و تعیین فقر شهری موضوعی است که در سیاستگذاری و مدیریت توسعه انسانی در بسیاری از کشورهای مواجه با آن دنبال می شود و این امر نیازمند اتخاذ روشهای علمی به ویژه در تعیین جغرافیایی پهنه های فقیرنشین شهری از طریق کاربرد روشهای آماری و تعریف شاخص های مناسب جهت تعیین ابعاد متفاوت فقر شهری است. از آنجایی که استفاده از روشهای آماری عمدتاً متوجه تعیین فقر نسبی (تعریف کلی از فقر) و تعیین نابرابریها در سطوح کلان و ملی بوده است، لذا حداقل در ایران کمتر به موضوع سنجش فقر شهری و محله ای پرداخته شده است. این نوشتار سعی دارد تا ضمن تعریف فقر شهری و ابعاد اصلی آن، برخی شاخصهای تعیین شده جهت سنجش آن را معرفی نماید.

بیان مسئله و اهداف پژوهش

شهرهای قرن بیست و یکم بدون تردید با چالشهای بزرگی مواجه خواهند بود که یکی از مهمترین آنها تمرکز فقر در آنهاست. هر چند فقر روستایی عمیق تر از فقر شهری است و شهرها از توانهای بالایی در سکونت و برخورداری و دسترسی مردم به فرصتهای زندگی بهتر برخوردارند، اما فقر شهری، بویژه در کشورهای در حال توسعه، با سرعت بیشتر و حجم بالاتری در حال گسترش است (UNFPA, 2007: 15). از سوی دیگر، شهرنشینی فرصتی برای کاهش فقر در سطح ملی و جهانی از طریق کاهش فقر روستایی، کاهش فقر شهری و افزایش سهم شهرنشینی در مقابل روستانشینی با نرخهای پایین تر فقر است (Ibid: 36). طی سالهای گذشته، توجه به فقر عمدتاً معطوف به مقیاسهای بین المللی، منطقه ای و روستایی بوده است. امروز این توافق وجود دارد که بعد تهدید آمیز فقر متمرکز در شهرها، از مهمترین مسائل در توسعه انسانی است و پاسخ به این سوالات چالش اصلی پیش روی سیاستگذاران، مدیران و برنامه ریزان در سطوح مختلف برنامه ریزیهای توسعه است:

- ۱- از نظر مورفولوژی شهری، فقرای شهری در کدام بخش از شهرها سکونت دارند؟
- ۲- از دید اکولوژیک جدید شهری چه تفاوتی بین نواحی فقیرنشین با یکدیگر و با بخشهای رشدیافته و پیشرفته تر شهری وجود دارد؟
- ۳- چه برنامه ها و سیاستهایی منتهی به ارتقای توانمندی و اقتدار فقرای شهری برای داشتن زندگی مطلوب تر در شهرهاست؟

دستیابی به پاسخهای پرسشهای مطرح شده نیازمند شناخت دقیق تر فقر شهری، روشهای سنجش و تحلیل آن است تا در گام بعدی با نگرشی نظام مند، ابعاد مختلف آن در حوزه های مکانی شهر مشخص و در مراحل بعد اقدامات لازم برای کاهش آن صورت پذیرد. بدینسان، هدف اصلی این پژوهش ورود به بحث شناخت و سنجش فقر شهری (بعد پولی و درآمدی) است تا در نهایت در پژوهشهای میدانی که این نوشتار مقدمه ای بر آن است، منجر به پهنه بندی مکانی- فضایی آن

شود. ضمن آن که هدف مفهومی آن گشودن دریچه های جدید به بحث فقر شهری با نگرشی بر برنامه ریزی جغرافیایی است تا زمینه را برای سیاستگذاران و برنامه ریزان و مدیران شهری در تصمیم جهت کاهش مشکلات مرتبط با فقر و محرومیت در محلات شهری را فراهم نماید.

پیشینه و روش شناسی پژوهش

در بسیاری از کشورها، به ویژه در کشورهای در حال توسعه، فقر موضوعی چالش برانگیز در برنامه ریزیهای کلان کشوری است، اما عمده پژوهشها، معطوف به شناخت فقر به مفهوم کلی بوده و یا در صورت توجه به فقر شهری و روستایی موضوعات کلان را در روش شناسی موضوع دخالت داده است. از مهمترین پژوهشهای صورت گرفته در مورد فقر مربوط به اقدامات بانک جهانی، سازمان بین المللی کار، سازمان فرهنگی، علمی و آموزشی ملل متحد موسوم به یونسکو، صندوق بین المللی اقدام جهت مقابله با فقر (GCAP)، صندوق بین المللی توسعه کشاورزی و صندوق جمعیت سازمان ملل از مهمترین سازمانهای بین المللی فعال در زمینه مقابله با فقر جهانی هستند. مهمترین سازمانهای جهانی فعال در کاهش و مقابله با فقر شهری بانک جهانی، مرکز اسکان بشر سازمان ملل متحد با نمایندگی هیئات است.

در این نوشتار جهت معرفی فقر شهری و شاخصهای سنجش آن از برخی منابع و مستندات سازمانهای نامبرده استفاده شده است و با توجه به ابعاد و گستردگی موضوع، تنها به شناخت و بیان روشهایی که بیشتر به سنجش بعد درآمدی و پولی فقر است پرداخته شده است. روش های سنجش دیگر ابعاد مسئله نیازمند صرف زمان و استفاده از تجارب مطالعات سازمانهای ملی و بین المللی است. البته در مراحل پیشرفته تر می توان ابعاد مختلف فقر شهری را با نگاهی جغرافیایی به صورت پهنه بندی فقر شهری ارائه و الگوهای لازم برای سیاستگذاری و برنامه ریزی شهری را عرضه نمود. فرضیه اصلی این پژوهش عبارت است از این که ریشه یابی فقر متمرکز در شهرها از طریق روشهای کمی و کاربردی، مهمترین و کوتاهترین مسیر در شناخت و پهنه بندی محلات فقیرنشین شهرها در راستای برنامه ریزی و سیاستگذاری جهت کاهش فقر است.

مفهوم فقر شهری

بدون تردید تعریف از فقر، به عنوان مفهومی فراگیر برای تمام شرایط و ثابت برای طول زمان غیرممکن است، زیرا فقر مفهومی نسبی است که با شرایط زمانی و مکانی قابل تعریف است. با این وجود، فقر انسانی نبود توانایی آنها برای غلبه بر: بی سوادگی، گرسنگی، کاهش عمر و امید به زندگی، نبود بهداشت و نبود امکان جلوگیری از شیوع بیماریهای قابل علاج تعریف شده است که سنجه های غیر مستقیم آن عبارتند از: نبود امکان دسترسی به کالاها، خدمات و زیرساختها، سوخت، بهداشت، آموزش، ارتباطات و آب آشامیدنی که مورد نیاز جهت افزایش تواناییهای انسانی است (Mehta, 1999:4) و به این سنجه ها باید موضوع مشارکت شهروندی و آزادیهای فردی را هم اضافه نمود که در چارچوب حقوق فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مردم قابل بررسی اند.

فقر در مفهوم کلی، از طریق توجه به شاخصهای آن در حوزه های اصلی زیر قابل تعریف است:

- درآمد و هزینه؛
- توزیع سرمایه و درآمد؛
- دارایی ها و قابلیت و توانایی مصرف؛
- نیازهای اساسی، از جمله بهداشت، آموزش و خدمات اجتماعی؛
- خدمات پایه، از قبیل شبکه آب سالم، توزیع برق و سایر خدمات زیربنایی، خدمات درمانی، امنیت زندگی و داراییها؛
- استاندارد زندگی در مقایسه با چشم داشتها و انتظارات؛
- پذیرش و احترام از سوی جامعه؛
- حق انتخاب و دستیابی به فرصتها برای زندگی فردی و خانوادگی؛
- درک و پاسخ به خواستهها و صدای مردم؛ و
- تامین نیازهای معنوی و غیرمادی (Jitsuchon, 2001:9-box1).

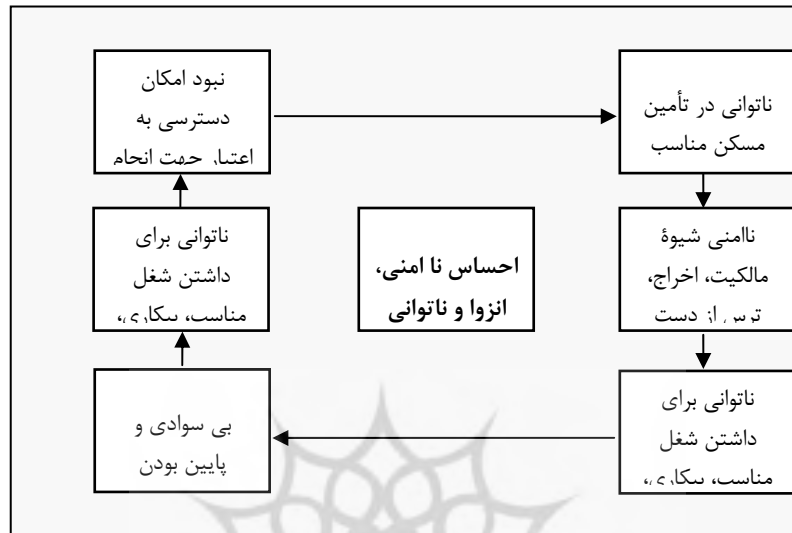
بسیاری از موارد یاد شده در فقر شهری قابل بررسی است، لیکن فقر شهری پدیده ای چند بُعدی است و شهرنشینان به خاطر بسیاری از محرومیتها، از جمله عدم دسترسی به فرصتهای اشتغال، مسکن و زیرساختهای مناسب، نبود تأمین اجتماعی و دسترسی به بهداشت، آموزش و امنیت فردی، در رنج و مضیقه هستند. به طور کلی، شرایطی به شرح موارد زیر منجر به ایجاد ناامنی و ناتوانی برای فقرای شهری شده است:

- دسترسی محدود به فرصت های شغلی و درآمدی؛
- مسکن نامناسب و کیفیت پایین خدمات و زیربناها و روبناهای پایه و محدودیت دسترسی به خدمات متعارف شهری؛
- قرار گرفتن در معرض آسیبهای زیست محیطی؛
- عدم دسترسی و یا دسترسی محدود به سازوکارهای تأمین اجتماعی و خدمات اجتماعی؛ و
- عدم دسترسی و یا دسترسی محدود به خدمات درمانی و بهداشتی و فرصتهای آموزشی.

فقر شهری تنها محدود به ویژگیهای نامبرده نیست و اشاره به شرایط ناپایدار منجر به آسیب پذیری و ناتوانی در مقابل آسیب ها دارد (Baharaoglu and Kessides, 2002: 2). در واقع، فقر شهری ضرورتاً به معنای ناتوانی انجام فعالیت اقتصادی نیست و شهرها فرصتهای اقتصادی بیشتری را برای مهاجران کم درآمد فراهم می آورند، لیکن فرصتهای محدودی برای آنها در مشارکت جهت اداره شهر، برخورداری از خدمات و میوه های توسعه مهیا می شود. از طرف دیگر مهاجرت تنها عامل افزایش فقر شهری نیست و کنترل مهاجرت به شهرها نمی تواند سیاست مناسبی برای کاهش فقر شهری باشد. نتایج مطالعات در کشورهای مختلف نشان داده است که رابطه اندکی بین مهاجرت و افزایش فقر شهری (و نه تمرکز فقر در شهرها) وجود دارد و در بسیاری از کشورها، تمام مهاجران به

شهرها الزاما کم درآمد نبوده و رشد شهرها از دو عامل یعنی رشد طبیعی جمعیت شهری و ادغام روستاهای پیرامون در شهرها نیز تأثیر پذیرفته است (Ibid: 127).

شکل ۱- اثرات کلی فقر شهری

Source: Baharoglu and Kessides, 2002: 128.

مهمترین چالش امروزی در سیاستهای کاهش فقر شهری توجه به موضوع توانمندسازی و مقدراتسازی فقرای شهری جهت گام برداشتن در توسعه ای درونزا است که با تسهیلگری دولت ها و فعالان در این زمینه دنبال می شود.

سنجش فقر شهری

بنا به پویایی فرآیند توسعه، بازشناسی و تعریف مجدد مفهوم فقر شهری، سنجش و تعیین ابعاد، نماگرها و شاخص های آن کار آسانی نخواهد بود و نیازمند داده های مناسب و سری های زمانی و تجزیه و تحلیل آن در حوزه های مختلف از جمله در حوزه های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی است. به رغم این مسئله، رویکرد این نوشتار ارایه آن بخشی است که سازمانهای جهانی از جمله بانک جهانی از نتایج یافته های خود در طی مطالعات انجام گرفته در کشورهای مختلف منتشر نموده اند. به ویژه آنکه تأکید آن بر مبنای روش های به کار رفته در تعیین بعد درآمدی و پولی فقر شهری است.

ابعاد مخلف فقر

باید توجه داشته باشیم که ابعاد فقر در شهرهای مختلف، متناسب با ساختار اقتصادی و اجتماعی و ساختار عملکردی شهر در جایگاه سلسله مراتبی خود مشابه هم نخواهد بود. به طور کلی ابعاد و نمودهای بارز فقر شهری را می توان در مواردی به شرح زیر پیگیری نمود:

فقر درآمدی: این بعد از فقر مربوط به ابعاد مالی و پولی فقر شهری است. وابستگی به پرداخت‌های خرد و مداوم جهت تأمین کالاها و خدمات ضروری و یا برخورداری از درآمدهای ناپایدار و سطح پایین، از ویژگی‌های آن است.

فقر آموزشی و بهداشتی: این بعد از فقر برآیند صدماتی است که در اثر زندگی در مجاورت محیط‌های نامناسب شهری از جمله کانونهای صنعتی و یا در اثر فعالیت در بخش غیررسمی و محروم از خدمات تأمین اجتماعی، به آنها می‌رسد. ترافیک و آلودگیهای محیطی، ازدحام و عدم کنترل بر بهداشت محیط، محدودیتهای تحصیلی و آموزشی ناشی از ازدحام و نقصان در ارائه خدمات، عدم توانایی در پرداخت هزینه‌های تحصیلی، خدمات و ترس و ناامنی ناشی از تهدید و ارباب ضوابط مدارس مزید بر علت می‌شود.

عدم امنیّت در نحوه اقامت و مالکیت داراییها: این وضعیت بیشتر اشاره به شرایطی دارد که در طی آن، فقرای شهری در اثر عدم توان مالی جهت سکونت در بخشهای متعارف و مطلوب شهری در زمینها و بخشهایی از شهر به ساخت و یا خرید مسکن اقدام می‌نمایند که از مجوزهای رسمی و قانونی برخوردار نیستند که از تبعات آن تهدید مداوم برای تخریب سکونتگاه و از دست رفتن داراییها و اخراج یا عدم خدمات رسانی به آنهاست.

تزلزل و ناامنی در برخورداری از پشتوانه های اعتباری: این وضعیت اشاره بر نبود امکان دسترسی به شبکه‌های مالی و اعتباری پایدار و امن جهت پشتیبانی از انجام فعالیتهای فقرا دارد.

ناامنی شخصی - فردی: اعتیاد و مصرف مشروبات الکلی و یا آزار واذیتها و خشونتهای تحمیلی از سوی خانواده، دست برداشتن از حمایت و سرپرستی کودکان، وجود ترجیحات اجتماعی و نابرابری درآمدی آشکار در شهرها از جمله مسائلی است که منجر به افزایش کشمکشها و اغوا برای انجام جرائم می‌شود.

طرد اجتماعی و سیاسی و ناتوان سازی: رسمیت نداشتن فقرا و در واقع به حساب نیامدن آنها در حوزه های اجتماعی و سیاسی منجر به افزایش ناتوانی آنها در دسترسی بر بسیاری از حقوق و خدمات در شهرها و به طور کلی دسترسی به فرصتهای ارتقاء می‌شود. عدم اطلاع فقرا از فرصتهای اقتصادی و اجتماعی و حقوق شهروندی منجر به سر باز زدن آنها از انجام به موقع وظایف شهروندی می‌شود. سنجش فقر شهری و ابعاد آن که در بالا به آن اشاره شد از طریق به کارگرفتن سنجه ها و نمایه ها و تعریف شاخصها امکان پذیر خواهد بود. در ادامه به این موضوع می‌پردازیم.

نماگرها و شاخصهای سنجش فقر شهری

منطبق با ابعادی که برای فقر شهری در بالا ذکر شد، دو دسته شاخص اصلی با نماگرهای زیربخش آن خواهیم داشت:

شاخص پولی و درآمدی جهت تعیین فقر درآمدی

پرکاربردترین نماگرهای شاخص پولی و درآمدی بیشتر در ارتباط با میزان درآمد خانوارها و افراد جامعه اقدام به سنجش فقر می‌نمایند، لیکن در کنار آن می‌توان میزان مصرف و هزینه های

خانوارها را جهت سنجش فقر به عنوان معیار مناسبی انتخاب نمود. چراکه در شهرهایی که با رشد شتابان مواجه اند و اقتصاد غیررسمی بخش عمده ای از اقتصاد آنها را به وجود آورده است، دستمزدها و درآمدها نامنظم هستند. از این رو، میزان مصرف و هزینه های خانوارها بهتر می تواند سطح واقعی شرایط زندگی و توانایی خانوارها را در برآورده ساختن نیازهای پایه خود منعکس نماید (Coudel, Hentschel, and Wodon, 2002: 30).

شاخصهای غیر پولی تعیین ابعاد غیرپولی فقر شهری

از آنجایی که فقر شهری پدیده ای است چند بعدی، لذا محدود به سنجش بعد پولی آن نمی گردد و بلکه بیش از آن به شرایط بیرونی نیز اشاره دارد که مستقیماً با زندگی مردم در تماس بوده و در آن تأثیر گذار است. در نتیجه تنها درآمد پایین و یا سطح و الگوی مصرف آنها نمی تواند بیانگر میزان فقر باشد. لذا دیگر حوزه ها از جمله سطح برخورداری از بهداشت، آموزش، تغذیه، و حقوق اجتماعی، امنیت و توانمندی و اقتدار در تصمیمات جامعه می تواند بیانگر سطح فقر و یا توسعه افراد و خانوارها باشد (Ibid: 32).

مهمترین نماگرهای تعیین فقر شهری به عنوان زیر بخش شاخص های پولی و غیرپولی را می توان به شرح جدول زیر معرفی نمود:

جدول ۱- نماگرهای فقر شهری

نماگرهای برونداد(کلی) Impact/Outcome Indicators	نماگرهای میانه (متوسط) Intermediate Indicators	بُعد فقر (شهری) Dimension
<ul style="list-style-type: none"> ▪ حد بالای فقر. ▪ شکاف فقر. ▪ شیوع فقر فزاینده / مفرط. ▪ نابرابری درآمدی (ضریب جینی). ▪ نرخ کوبین تایل نابرابری = عدد ۱ با ۱۸ ▪ صفر به توان ۲ (Quintile). ▪ نرخ بیکاری. ▪ نرخ هزینه درآمد خانوارها. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ دسترسی به اعتبارات (برای مثال درصدی از جامعه آماری، جمعیت شهری - محلی) که به اعتبارات مالی نهادهای رسمی مالی در شهر جهت دریافت اعتبار برای انجام فعالیت های اقتصادی دسترسی دارند و یا میزان اعتبارات اخذ شده توسط گروه های هدف از کل اعتبارات مالی سازمان های وام دهنده. ▪ سهم بخش اشتغال غیررسمی خانوارها. ▪ درصد میزان هزینه های مسکن خانوارها. ▪ درصد میزان هزینه خانوارها برای سفرهای کاری. ▪ میانگین زمان رفت و آمدهای کاری. ▪ درصد میزان بازرسی نحوه استفاده (توسعه) زمین. ▪ درصد پوشش تأمین اجتماعی. 	درآمدی
<ul style="list-style-type: none"> ▪ درصد سهم مرگ و میر نوزادان و کودکان زیر ۵ سال. ▪ درصد سهم مرگ و میر مادران. ▪ امید به زندگی در هنگام تولد. ▪ اختلاف میزان سلامتی بین مردان و زنان. ▪ نرخ سوء تغذیه نوزادان. ▪ نرخ امراض یا مرگ و میر ناشی از خطرات و آلودگی های محیطی (اسهال، امراض تنفسی، مالاریا و ...). ▪ نرخ مرگ و میرهای ناشی از خشونت. ▪ درصد / نرخ صدمات ناشی از تصادف (با خودرو) ▪ نرخ مرگ و میر ناشی از حوادث پیش بینی نشده (زلزله، آتش سوزی و ...). 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ میزان هزینه های پرداختی خانوارها برای آب قابل شرب و بهداشتی. ▪ درصد خانوارهای برخوردار از شبکه آب و فاضلاب. ▪ سرانه مصرف آب. ▪ درصد تولید پساب های خانوارها. ▪ درصد خانوارهای برخوردار از شبکه قانونی جمع آوری پسماندهای جامد. ▪ درصد پسماندهایی که به صورت بهداشتی دفع می شوند. ▪ تراکم نفر در واحد مسکونی. ▪ میزان تمرکز آلودگی ها. ▪ دسترسی به خدمات اولیه بهداشتی. ▪ دسترسی به شبکه سالم و بهداشتی غذایی. ▪ درصد سهم هزینه های درمانی خانوارها. ▪ درصد سهم هزینه های غذایی خانوارها. 	بهداشتی

ادامه جدول ۱- نماگرهای فقر شهری

نماگرهای برونداد (کلی) Impact / Outcome Indicators	نماگرهای میانه (متوسط) Intermediate Indicators	بُعد فقر (شهری) Dimension
<ul style="list-style-type: none"> ▪ نرخ سواد (خواندن و نوشتن). ▪ نرخ / درصد فارغ التحصیلان. ▪ شکاف جنسی در کسب سواد و یادگیری. ▪ نرخ کار/فعالیت کودکان. ▪ درصد کودکان خیابانی. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ نرخ ثبت نام کنندگان در مدارس ابتدایی و راهنمایی. ▪ دسترسی به آموزش های فنی و حرفه ای. ▪ درصد میزان هزینه های آموزشی خانوارها. 	آموزشی
<ul style="list-style-type: none"> ▪ درصد خانوارهای برخوردار از حق اقامت و مالکیت قانونی در سکونتگاه / واحد مسکونی. ▪ مرگ و میرهای ناشی از فعالیت در واحدهای صنعتی و محیط های کاری خطر آفرین. ▪ نرخ قتل و مرگ و میرهای ناشی از جرائم. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ درصد خانوارهای ساکن در واحدهای مسکونی بی دوام - فرسوده. ▪ درصد جمعیت یا خانوارهای ساکن در نواحی پرخطر و آسیب پذیر (شهر). ▪ میزان ممانعت و پیش گیری برای کاهش خطرات (پیشگیری ها). ▪ میزان دسترسی به پلیس و سامانه های حمایتی قانونی. 	امنیت در نحوه اقامت (مالکیت و سکونت) و امنیت شخصی
<ul style="list-style-type: none"> ▪ مشارکت و درگیری شهروندی در تصمیمات برنامه ریزی های مهم و بزرگ. ▪ دسترسی عموم به اطلاعات راجع به تصمیمات اداره کنندگان محلی، خدمات و برنامه های اجرایی. ▪ میزان رضایت از خدمات و خدمات دهی شهری / شهرداری. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ میزان رایزنی های عمومی در تصمیمات مالی نهادهای اداره محلی. ▪ میزان مشارکت و میزان حضور ساکنین در سازمان های سیاسی یا اجتماعی. ▪ میزان تمایز و تبعیض در دسترسی به خدمات و فرصت های شغلی. ▪ دسترسی به تلفن و اینترنت. 	اقتدار و توانمندی

Source: Baharoglu and Kessides, 2002: 132.

امروز، مفهوم فقر شهری نه تنها به معنای نداشتن سرپناه، شغل و درآمد و دسترسی به خدمات عمومی و اجتماعی شهری و عدم امنیت داراییهای فردی است، بلکه بیش از آن وابستگی و عدم اقتدار شهروندان در تصمیم جهت انتخاب فرصتهای لازم برای ابتکار در توسعه و ارتقاء است. جهت شناخت و سنجش دامنه و ابعاد فقر شهری می توان به جزئیات بیشتری توجه نمود.

سخن پایانی

فقر شهری پدیده اجتناب ناپذیر برای عمده کشورهای جنوب در طول قرن ۲۱ خواهد بود. عمده سیاست گذاری های توسعه در این کشورها حول و حوش مسائل کلان اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی و ایدئولوژیک در جریان است و سیاستهای غالب کاهش فقر، به دنبال افزایش درآمدها و افزایش سرانه مصرف خانوارها برای کاهش فقر هستند. در حالی که ابعاد فقر شهری بیش از بعد درآمدی و پولی است و امنیت، آزادی، آموزش و بهداشت و وضعیت سکونت فقرای شهری را تهدید

میکنند. برای کاهش فقر شهری ابتدا نیاز به شناخت صحیح، سنجش دقیق و تحلیل مستند و واقع‌گرایانه آن داریم. چنین شناختی نیازمند تعریف، ابداع و به کارگیری نماگرها، شاخصها و روشهای سنجش مناسب است که با واقعیات موجود توسعه شهری در انطباق است. کاربرد این شاخصها بایستی با هدف ارتقای اقتصادی، بهداشتی، آموزشی و بهبود شرایط سکونت و امنیت فردی و عمومی انجام گرفته و به افزایش اقتدار و توانمندی شهروندان برای تحقق توسعه‌ای راستین یاری رساند. فقر شهری همچون بسیاری از مسائل انسانی، چالشی همیشگی برای جامعه بشری است و لازم است تا در کاهش آن متناسب با شرایط زمانه کوشش نمود. سخن پایانی این نوشتار این است که فقر شهری هر چند از محیطی فراتر از شهر سرچشمه می‌گیرد، لیکن در محیط شهری قابل علاج یا قابل سرایت و گسترش است. از این رو، شناخت ریشه‌ها با استفاده از متدهای علمی و کمی (در کنار کیفیت فقر شهری) و مدل‌های کاربردی برنامه ریزان و سیاست‌گذاران و مدیران شهری را در سیاست‌گذاری‌های کاهش فقر و کاهش ابعاد مسئله یاری خواهد رساند و از توجهات و اقدامات سلیقه‌ای و اینجا و آنجا و برخوردهای کلیشه‌ای ممانعت خواهد نمود. لازم به یادآوری است که این نوشتار با توجه به ابعاد گسترده فقر شهری، اشارتی محدود بر اهمیت مطالعه فقر شهری و پهنه بندی جغرافیایی آن از طریق فنون کمی و روشهای میدانی، بویژه در بحث جغرافیای شهری پیشرفته است که امید است در مطالعات بعدی تکمیل شود.

مآخذ

1. Baharoglu, Deniz and Kessides, Christine (2002). "Urban poverty". A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Chapter 16.
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY.2008/1/6>.
2. Coudel, Hentschel, and Wodon (2002). "Poverty Measurement and Analysis" in World Bank, A Sourcebook for Poverty Reduction Strategies, Chapter 1.
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY.2008/1/3>.
3. D. John and T. MacArthur, Catherine (2000). "Income Inequality". Research Network on Socioeconomic Status and Health.
<http://www.macses.ucsf.edu/Research/Social%20Environment/notebook/inequality.html.2008/1/6>.
4. Dinesh Mehta (1999). "Urbanization of Poverty". www.undp.org 2008/1/6.
5. http://en.wikipedia.org/wiki/Poverty_Index (2008a). 2008/1/3.
6. Jitsuchon, Somchai (2001). "What Is Poverty and How to Measure It?" .TDRI Quarterly Review, Vol. 16, No. 4, pp 7-11.
7. http://en.wikipedia.org/wiki/Robin_Hood_Index. 2008/1/3.
8. http://en.wikipedia.org/wiki/Theil_Index. 2008/1/3.
9. Slack, Brian and Rodrigue, Jean-Paul (2008). "Gini Coefficient".
<http://people.hofstra.edu/geotrans/eng/ch4en/meth4en/ch4m1en.html.2008/1/4>.
10. United Nations Population Fund "UNFPA" (2007). "State of world population 2007 unleashing the Potential of Urban Growth".
www.unfpa.org.2007/12/10.
11. United Nation (2008). UN World Human Development Report 2007-2008. www.UM.org.2008/6/24.22:00.